

Tahir Salahovun yaradıcılığına aid edilən “sərt realizm” anlayışı ədəbiyyatda və incəsənətdə sovet hakimiyyətinə qədər mövcud olmuş tənqidi realizm kökündə sovet gerçəkliyi üçün səciyyəvi olmayan bir sənət cərəyanı idi. Tahir Salahov istehsalat mövzusu fonunda yaratdığı böyük sənət şedevrləri ilə sosialist realizmi şəraitində tənqidi realist istiqamətini inkişaf etdirməyi bacarmışdır. Lakin, keçmiş sovet ideologiyası zama-nında bunu - tənqidi realist olmağı açıq etiraf etmək mümkün deyildi. Bununla belə, Tahir Salahovu həm rəsmi, həm də realist rəssam olduğunu qeyri-rəsmi şəkildə olsa da, əksəriyyət həmişə qəbul etmişdir. Görkəmli sovet rəssamlarından Pavel Nikonov, Viktor İvanov, Qeliy Korjev və başqaları da sərt üslubda orijinal tablolar çəkmişlər. Lakin bütövlükdə rəssamlıqda İttifaq miqyasında “sərt realizm” sənət məktəbini yaratmaq Tahir Salahova məxsus mühüm xidmətdir.

Tahir Salahov təsviri sənətdə fikir, düşüncə, ideya, mövqe rəssamlığının qüdrətli yaradıcısıdır.

Onun hər əsərinin sadəcə olaraq yaxşı, cəlbedici mövzusu və ya görüntüsü yox, daha çox öz mənası, fəlsəfəsi vardır. Bu mənada Tahir Salahov mütəfəkkir rəssamdır. O, mütəfəkkir sənətkar olduğunu sənət haqqındakı elmi-nəzəri görüşləri ilə deyil, təsviri sənətin, rənglərin dili ilə ifadə etdiyi dərin, sərt və müdrik fikirlərlə nümayiş etdirir.

Tünd rənglər, sərt cizgilər Tahir Salahov tablolarının əsas bədii ifadə vasitəsidir. Seçilmiş mövzuların və obyektin ciddiliyi ilə rənglərin sərtliyi Tahir Salahovun sənətində bir-birini üzvi surətdə tamamlayır. Tahir Salahov dalğanı, qasırğanı, tufanı, təlatümünü öz rəngində, bütün təbiiliyi ilə təqdim etməyi bacırır. Adam onun bir-birindən fərqli mövzularda çəkilmiş əsərlərinə baxanda özünü sanki həmin təsvir olunan mühitdə hiss edir.

Xalq rəssamı Tahir Salahovun sənəti əslində onun

yaradıcılığında aparıcı olan üç rəngin harmoniyası üzərində qurulub: qara, qırmızı və ağ. Doğrudur, Tahir Salahov digər rənglərdən də yerli-yerində istifadə etməkdə mahirdir. Lakin əsərlərindəki digər rəng effektləri onun sənəti üçün xarakterik olan qara, qırmızı və ağ rənglərin kölgəsində qalmış və bu əsas rənglərin çaları kimi köməkçi rənglər funksiyasını daşımış, ayrı-ayrı əsərlərdə aparıcı rənglərin ifadə etdikləri mənalara daha aydın və cəlbedici şəkildə çatdırılmasına yardımçı olmuşlar...

Tahir Salahov rəssamlıq fəaliyyətinə nisbətən açıq rəngdə çəkdiyi əsərlərlə başlamışdır. Onun 1957-ci ildə Surikov adına Rəssamlıq İnstitutunda tələbə ikən diplom işi kimi çəkdiyi “Növbədən qayıdarkən” adlı

tablosunda tündvari açıq rənglərdən istifadə olunmuşdur. Əslində diplom işi kimi əla qiymətə layiq görülmüş “Növbədən qayıdarkən” tablosu Tahir Salahovun yaradıcılığı üçün xarakterik olan bir çox keyfiyyətləri özündə cəmləşdirir. Əvvəla bu, sonralar Tahir Salahovun yaradıcılığında geniş yer tutan Xəzər mövzusunun mükəmməl bir başlanğıcıdır. Nisbətən açıq rəngdə çəkilməsinə baxmayaraq, bu əsərdə işdən qayıdan insanların yorğunluğu və iradəsi bütün sərtliyi ilə ifadə olunmuşdur. “Növbədən qayıdarkən” tablosu Tahir Salahovun yaradıcılığında “sərt üslubun” ilk klassik nümunəsidir. Bir də ki, əsasən açıq boya ilə çəkilmiş bu əsərdə sonralar Tahir Salahovun yaradıcılığında üstünlük qazanmış qara, qırmızı və ağ rənglərin ilkin cizgilərini görmək mümkündür.

Diqqətlə izləsək, görərik ki, Tahir Salahovun yaradıcılığında uzun illər qara rəngdən istifadə daha qabarıqdır. Sənətkarın daha çox →

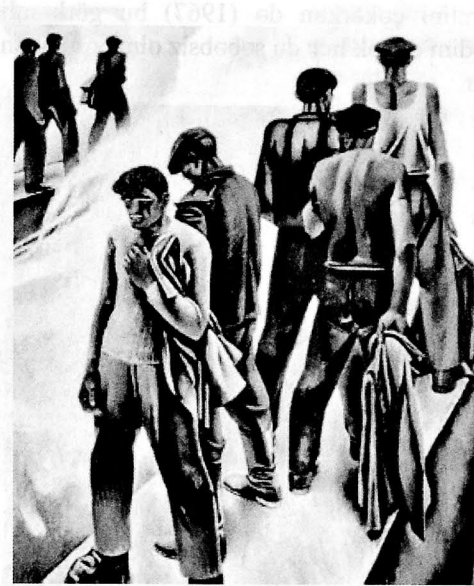
müraciət etdiyi Xəzər və neft mövzusu, neftçi və fəhlə obrazları ilə yağlı qara boya bir-birini tamamlayır. Həm də Tahir Salahovun yaratdığı sərt

realist üslub üçün də tünd və qara rənglərdən yaradıcı şəkildə istifadə etmək yerinə düşür, müraciət olunan mövzunun və ya obrazın əsas cizgilərini canlandırmağa xidmət göstərir.

Məşhur “Səhər eşalonu” (1958), “Neftçi” (1959), “Təmirçilər” (1960), “Qara Qarayev” (1960), “M.Ə.Sabir” (1962), “Qız qalası” (1969), “Yeni dəniz” (1970), “Nardaran kəndi” (1974), “Venetsiya. Böyük kanal” (1979), “Babək” baletinə eskiz” (1983), “Çıkaço” (1987), “Parisin payız görkəmi” (1989), “Firidun Şuşinskinin portreti” (1994) və sair bu kimi əsərlərdə qara və ya tünd rənglər - mövzunun bədii həllində aparıcıdır. Nəticə etibarilə qara rəng Tahir Salahov sənətində həyatın təsviri, cəmiyyət hadisələrinə sənətkar mövqeyinin ifadə olunmasına münasib şərait yaradır. Qara rəngin yaratdığı ovqat Tahir Salahov sənətində ciddilik, gerçəklik kimi mətləbləri ifadə etməkdədir.

Tahir Salahov sənətində qırmızı rəngin də özünəməxsus yeri və mənası vardır. Doğrudur, Tahir Salahovun əsərlərində digər rənglərlə müqayisədə qırmızı rəng nisbətən az işlənir. Halbuki tünd qırmızı rəng Tahir Salahovun realizmi, daha doğrusu, “sərt realizmi” üçün daha münasib rəng hesab oluna bilərdi. Ancaq Tahir Salahov öz əsərlərini tünd qırmızı rəngə boyamaqdansa, fikirlərini yerli-yerində, öz ölçüsündə, kiçik miqyasda işlətdiyi qırmızı rənglə ifadə etməyə üstünlük verir. Məsələn, onun “Neftçi” adlı əsərində (1959) bütün cizgiləri mazut rəngində olan Bakı neftçisinin yalnız müştüyünün qırmızı rəngdə olması sovet dövründə

Azərbaycan neftinin sümürülüb daşınma mətləbini dolğun şəkildə ifadə edir. Sovet dövründə isə neftçinin qırmızı müştüyü neft sənayesində çalışan bolşevizmin rəmzi, fəhlə əməyinin zəhmətini nikbin bədii ifadəsi kimi qiymətləndirilmişdir. Yaxud, məşhur «Bəstəkar Dmitri Şostakoviçin portreti»ndə (1976) təsvir olunmuş qırmızı divan dahi sənətkarın rahat həyatını dəqiq şəkildə mənalandırır. “Xalq şairi Rəsul Rzanın

portreti”ndə (1971) kiçik qırmızı qələm azadlığa, müstəqilliyə meyilli sənətkarın əsərlərində örtülü şəkildə qan qoxulu ciddi mətləblərin, ictimai fikirlərin ifadəsini nəzərə çatdırılır. Bir sıra rəsm əsərlərində qırmızı rəngdən istifadə etməsə, yaxud edə bilməsə də, T.Salahov qurduğu kompozisiyaya müxtəlif vəziyyətlərdə təqdim olunmuş, yaxud emalatxana şəraitində bankanın içərisinə salınmış qırmızı fırçanı daxil etməklə, öz sənətkar düşüncəsini ön plana çəkir. Belə məqamlarda fırçanın ucu boyda olan qırmızı rəngin daşdığı mənə təqdim olunan rəsm əsərinin zahiri görkəmində yox, assosiativ şəkildə, şüuraltı səviyyədə öz əksini tapır. «Bəstəkar Qara Qarayevin portreti»ndə (1960) qırmızı rəng yoxdur. Lakin Tahir Salahov royala üstündə fırçalardan birini təsvir etməklə, dünyaşöhrətli bəstəkarın dərin fəlsəfəsini nəzərə çarpdırmağa müvəffəq olur. Bu portretdəki rənglərlə və qırmızı rənglə Qara Qarayevin məşhur “İldırımlı yollarla” baletinin ideyası arasında yaxınlıq duyulur.

Fikrət Əmirovun portretini çəkərkən də (1967) bu görkəmli sənətkarı qırmızı köynəkdə təqdim etmək heç də səbəbsiz olmayıb, onun yaradıcılıq qayəsini, xüsusən vətəndaş sənətkarın mühitlə münasibətini mənalandırır. Abşeron motivləri silsiləsindən altmış-əksəninci illər arasında çəkilmiş tabloların çoxunda cüzi şəkildə istifadə olunan, bəzən hətta nöqtə boyda nəzərə çarpan qırmızı rəngdən zor dövəmdə xalqın öz sərvətlərinə sahib olmasının çətinlikləri örtülü tərdə çatdırılır. Tahir Salahovun yaradıcılığında XX əsrə aid sönükmüş Abşeron kəndləri, adam gözə dəyməyən dənizkənarı bağlar, uçub

dağılmaq təhlükəsi ilə üz-üzə qalan qədim Abşeron abidələri tünd, sərt rəng və cizgilərlə kətan üzərinə köçürülür. Tahir Salahov bu qəbildən olan əsərlərində yalnız öz imzasını qırmızı rənglə yazmaqla kifayətlənir ki, əslində bu da böyük ürək yanğısının, vətəndaş narahatlığının ifadəsidir. Tahir Salahovun natürmort üçün də iri qırmızı bibəri seçməsi özlüyündə ideya-fəlsəfi mahiyyət daşıyır. Tahir Salahovun əsərlərində qırmızı rəng sözsüz ki, açar rolunu oynayır. Qırmızı rəngin çalarlarına nüfuz etmədən, Tahir Salahovun yaradıcılıq qayəsini demək istədiyini tam mənası ilə dərk etmək çətindir.

Onu deyək ki, Tahir Salahovun yaradıcılığında tünd qırmızı rənglə açıq qırmızının mənə çalarında fərqlər vardır. “Ana” portretində çəkərkən, balaca Aydanı kətan üzərində canlandırarkən, “Koroğlu” operası üçün geyim eskizləri çəkərkən (1975) görkəmli rəssamın istifadə etdiyi açıq qırmızı rəng - milli düşüncəni, xalqın ümid və arzularını

mənalandırmağa xidmət göstərir. “Çiçəkləyən nar” rəsmindeki (1978) yaşıl yarpaqların arasında işıq kimi yanan qırmızı çiçəklərdə də nikbin notlar qabarıqdır. “Naxçıvan dağları” rəsminə (1971) qırmızı rəng Naxçıvan təbiətinin özünəməxsus fərqli görkəmi ilə yanaşı, həm də qürur və əzəməti ön mövqeyə çıxarır. Başqa məqamlarda isə rəssamın qırmızı hərflərlə yazılan imzasından həm də sovet dövründə senzuranı yayındırmaq üçün orijinal fənd kimi istifadə olunmuşdur.

Demək olar ki, Yer üzünü başdan-ayağa gəzib görmüş böyük sənətkarın beynəlxalq mövzuda çəkdiyi çoxsaylı əsərlər ilk növbədə Azərbaycan xalqını Yer kürəsinin müxtəlif guşələrində yaşayan xalqların, insanların həyatı ilə tanış etmək istəyindən yaranıb. Bununla belə rəssam bilərəkdən əcnəbi mühitdən alınma mövzular vasitəsilə milli azadlıq, müstəqillik düşüncələrini ifadə üçün fürsət tapır. Məsələn, keçmiş Çexoslovakiya həyatından alınmış əsərində Praqa şəhərinin təsvirindən daha çox, o vaxt sovet qoşunlarının Mərkəzi Avropadakı işğalçılıq niyyətlərinə etiraz notları səslənməkdədir. Bu əsərdəki qara kabus kimi görünən vahiməli tankın gəlişi döngədə təsvir olunmuş «Stop» - yol nişanı hərəkəti tənzimləyən işarədən çox, işğalçılıq, təcavüzkarlıq niyyətlərinə son qoyulma fikrini mənalandırır...

Tahir Salahovu görkəmli Azərbaycan rəssamı, qüdrətli fırça ustası kimi bütün dünya tanıyır. Deməli, Tahir Salahovun sənəti vasitəsilə beynəlxalq aləm, həm də Azərbaycanı bir daha tanımaq imkanı qazanır. Mövzusundan, üslubundan, yanaşma tərzindən asılı olmayaraq, Tahir Salahovun əsərlərinin çoxunda bir parça, bir ovuc, bir yaxı, bir cizgi, Abşeron ovqatı mövcuddur. Onun tablolarının hər biri təsviri sənətimizdə hadisə kimi qarşılıbıdır. Əslində Tahir Salahovun tünd rənglərlə ifadə olunan “sərt realizmində” Abşeron cizgiləri, Xəzər notları Vətən sevgisini, ümidi və inamı, əzmi-iradəni dolğun şəkildə ifadə edir...

Tahir Salahov sənətində müəyyən lirizm, romantika elementləri də müşahidə olunur. Bu isə öz növbəsində Tahir Salahovun tablolarında ağ rəngdən istifadə üçün zərurət yaradır. Sovet hakimiyyəti illərində Tahir Salahovun yaradıcılığında ağ rəngin bir neçə çalari diqqət mərkəzindədir. O, ağ rəngdən daha çox Abşeron mövzusunda çəkdiyi tablolarla faydalanır. Bu rəng Tahir Salahova əyri-üyrü Abşeron küçələrini, Abşeron qadınlarını, əncir bağlarını, üfüyü, çiçəkləri göstərmək üçün lazım idi...

Onun tablolarında tünd, qara rənglər içərisində bir az ağartı heç vaxt təsadüfi olmayıb, tamaşaçıya əsas mətləbi “diqtə” etməyə xidmət göstərmiş. Bundan başqa, ona “sərt realizm” üçün qara və ağ rənglərin təzadını yaratmaq üçün də bu lazım idi. Yəni Tahir Salahovun rəsmlərində ağ rəng əslində qara rəngi daha qabarıq göstərməyə xidmət göstərmiş. Məsələn, “Aydan rəsm çəkir”, “Köhnə Ramana”, “Xəzərdə qayalar”ında ağ rəng - təzadı və işığı mənalandırmışa yol açır. Tahir Salahovun 2007-ci ildə çəkilmiş “Odlar yurdu” kompozisiyasına daxil olan “Atəşpərəstlər məbədi”, “Xəzər bu gün”, “Qız qalası” silsiləsində ağ rəng - al rəng effektinə

çevrirdir. Burada 'ağ və al' rənglər Müstəqil

Azərbaycan Respublikasının təntənəsini bütün reallığı ilə diqqətə çatdırır. “Bağ çiçəkləri” (2005) tablosundakı ağ çiçəklər də kompozisiyaya daxil olan digər rəngləri çiçəklərlə harmoniyanı nəzərə çarpdırmağa xidmət göstərir.

Diqqət edilsə, son onilliklərdə Tahir Salahovun yaradıcılığında tünd rənglərlə müqayisədə açıq qırmızı və ağ rəngdən istifadə göz qabağındadır. Tahir Salahovun lövhələrində yalnız son illərdə meydana çıxmış yaşıl rəng də onun rənglər epoxasından uzaqlaşma göstəricilərindən biridir. Bütün bunlar Tahir Salahovun yaradıcılığında “sərt realizmdən” romantizmə dönüşün baş verdiyini nümayiş etdirir. Daha doğrusu, hazırkı mərhələdə Xalq rəssamı Tahir Salahov realist-romantik sənətkar kimi yeni dövrü və müasir insanı ilhamla vəsf etməkdədir.

Hazırda Azərbaycan Respublikasının, eləcə SSRİ-nin Xalq rəssamı, Lenin mükafatı laureatı, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı Tahir Salahov həyat və yaradıcılığının ən bitkin və kamil dövrünü yaşayır. Uzun illər Azərbaycanın və SSRİ-nin Rəssamlar İttifaqına sədrlik etmiş, Rusiya İncəsənət Akademiyasının vitse-prezidenti kimi elmi-pedaqoji fəaliyyətini

uğurla davam etdirən qüdrətli fırça ustası yeni nəsil rəssamların yetişib formalaşmasına və rəssamlıq sənətinin inkişafına misilsiz töhfələr bəxş etməkdədir. O, Azərbaycanın və dünyanın bir çox ölkələrində, o cümlədən Rusiyada, Fransada, Almaniyada, İspaniyada, Bolqarıstanda, Avstriyada və başqa ölkələrdə Beynəlxalq Akademiyaların, elmi və yaradıcılıq qurumlarının üzvü seçilmiş, yüksək mükafatlara layiq görülmüş, dəfələrlə SSRİ və Azərbaycan Ali Sovetlərinin deputatı seçilmişdir.

Azərbaycanda Xalq rəssamı Tahir Salahovun çoxcəhətli elmi-pedaqoji və rəssamlıq fəaliyyəti dövlət şəxsiyyətində

yüksək qiymətləndirilib. Azərbaycan

Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin xüsusi Sərəncamı ilə Tahir Salahov ölkəmizin ən yüksək mükafatı olan Heydər Əliyev ordeni ilə təltif olunmuşdur. Tahir Salahov Azərbaycan Respublikasının Dövlət mükafatı laureatıdır, Azərbaycan Respublikasının və Naxçıvan Muxtar Respublikasının Əməkdar incəsənət xadimidir. Görkəmli rəssam həm də Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Üzeyir Hacıbəyov adına mükafatını almışdır.

Xalq rəssamı Tahir Salahov özünəməxsus sənət dünyası və bənzərsiz rəngləri ilə Azərbaycan təsviri sənətinə Abşeron torpağından, Xəzərdən gəlib, görkəmli bir sənət-kar kimi sanki Xəzərdən doğan bir sənət günəşidir. Ümumiyyətlə, Tahir Salahovun misilsiz istedadının məhsulu olan hər bir tablosundan “neft qoxusu və əncir ətri” gəlir. Xəzər dənizi və Abşeron torpağı Tahir Salahov üçün ölkənin sadəcə bir parçası deyil, geniş mənada Ana Vətənin ümumi-ləşmiş rəmzidir. Günəş həyatı işıqlandırdığı və ona can verdiyi kimi, Tahir Salahovun əsərləri də cəmiyyətin dərin qatlarına, mühüm mətləblərinə gur işıq salır, həyata, insanlığa, düşüncəyə, dünyaya və ölkə gerçəkliyinə aydınlıq gətirir, həmişə işığa və tərəqqiyə səsləyir...

